

20/8-92.

Fiendskapet som ble vekk

102719

Richard Wagner og Friedrich Nietzsche var uvenner, Nordahl Grieg og Helge Krog var uvenner – før i tida var folk opptatt av personlig fiendskap i kultur og politikk som rent saklige spørsmål, i dag anses uvennskap som usakelig og dermed ulovlig å snakke om.

Det hender du finner den perfekte bok. Jeg mente å ha funnet den, da jeg plutselig en dag sto med «Brevvekslingen mellom Friedrich Nietzsche og Richard Wagner» i hendene, dypt inne mellom antikvariats reoler.

Brevene mellom Nietzsche og Wagner! Hvilken fantastisk samling. De to genier, atten hundretallets største ånder, vanvitt-

og besluttede ånder i kulturen og politikens verden – er en interessant ting. Det løper gjennom tilværelsen som et hissig kraftfelt av bestemmende, skjønt ofte uttalt art. Det har knapt fått den plass det fortjener i vår historie. Vi vil jo heller se de vakre og vennlige enn det fiendtlige, onde. Men når en person først gjennom et langt og skapende liv systematisk hater og motarbeider en annen, da er dette den bestemmende faktor i konstellasjonen – ikke bare mellom de to, men mellom videre kretser av personer og spørsmål i samtida.

Ja, et godt uvennskap slår igjennom alt – uansett hvilke argumenter eller spørsmål det tilsynelatende hver gang dreier seg om.

■ Den som ikke forstår antagonismen mellom Nordahl Grieg og Helge Krog, men kanskje tror at de var «radikale dramatikere» begge og derfor nok så like, kommer lett til å miste mellomkrigstidas storslagne kulturdebatt i Norge. Motsigelsen mellom dem var bunnløs, uforsonlig og absolutt.

Skjønner man ikke at to personligheter som Carl Joachim Hambro og Arnold Ræstad var absolutt på kant i ethvert tenkelig spørsmål som kom opp mellom dem, på grunn av sitt uvennskap etter en injuriereprosess rundt 1910, da mister man en vesentlig dynamikk i norsk samfunnsutvikling gjennom en hel generasjon.

Og har man ikke klart for seg at Josef Terboven og Alfred Rosenberg var uforsonlige fiender alt lenge før de begge begynte å opptre i tysk norgespolitikk 1939–40, da forstår man i virkeligheten ikke mye av hva okkupasjonstidas maktspill egentlig dreide seg om.

■ Ikke i noen av disse tilfeller foreligger et rikholdig kildemateriale som positivt sier at det var slik. Et historisk uvennskap må sirkles inn gjennom ulike kilder, mange indirekte, noen flyktige. En oppladning av den typen som fant sted mellom Nietzsche og Wagner i åra 1870–75, og som delvis foregikk i full offentlighet, er nok mer sjelden. I de fleste tilfeller ligger bruddet

der som et taust faktum. Men fra dette faktum stråler alle vesentlige føringer for personenes senere atferd.

Før i tida var uvennskap mer anerkjent enn nå. Folk var opptatt av personlig fiendskap i kultur og politikk som rent saklige spørsmål. Hatet Vigeland og Munch egentlig hverandre? I så fall hvorfor? Dette opptok våre besteforeldre sterkt. Talte Fredrik Stang Johan Sverdrup som person? Politisk naturligvis ikke – men personlig, like ned til kroppslukt og gester? Slike spørsmål ble stilt og drøftet, som fullt legitimt å interessere seg for.

■ I dag anses slike ting som usaklige og derfor ulovlig å snakke om. Den ting at folk er uvenner synes knapt verd å nevne. Fiender er noe man leser om i litteraturen – bortsett fra den detalj at vi må passe oss for å be fraskilte i samme selskap. Ellers har vi ikke egentlig uvenner lenger. Det er som om samfunnet er blitt så saklig, så rent og pent, at det ikke lenger finnes grobunn for varige personlige antipatier.

I kultursladderens sladres om alt mulig, men lite om det personlige fiendskap som faktor i åndslivet – så vidt jeg vet, da. Det faller visst ingen inn at uvennskapet mellom Stein Mehren og Jan Erik Vold spiller inn for hvordan de begge dikter.

■ Ingen – selv ikke de mest inside-journalister – skriver ett ord om det personlige hat, den uforsonlighetens kjemi, som selvfølgelig fortsatt er en vesentlig drivkraft i politikk. At Gro Harlem Brundtland og Yngve Haagensen hater hverandre gjensidig, er jo synlig for enhver som stiller elementære observasjoner. Hvorfor da ikke analysere disse egentlig helt legitime følelser, peile deres betydning og lodde de dypere psykologiske årsaker?

For det er selvfølgelig ikke slik at personlige følelser av motvilje og hat i seg selv er utryddet fra landets overflate, selv om vi børster og skrubber. Så lenge vi er mennesker, lever vi med irrasjonelle vibrasjoner for hverandre, som i gjenvetninger stivner til personlig hat – og griper bestemmende inn i det offentlige liv.

HANS FREDRIK DAHL

ge begge – dertil berømt for sitt fiendskap, en antagonisme på en gang så ustyrlig og uforsonlig at den blant mye annet framkalte noe av epokens mest storslagne polemikk – Nietzsches drepende skrift «Der Fall Wagner».

Et kulturelt uvennskap, altså, av gigantiske proporsjoner. Jeg gledet meg som et barn da jeg bar fangsten hjem.

Men ble litt skuffet, må jeg tilstå.

■ Jeg burde jo tenkt meg at en bok med korrespondansen mellom dem nødvendigvis må handle om tida før det store bruddet. Det var jo først i 1876 at Nietzsche med et rykk rev seg løs fra sin store Mester og hans megalomane vanvidd. En velbegrunnet storhetssjalskap, må man si, ettersom Wagner udiskutabelt var et geni, men like fullt skrudd i sitt krav om at tilhengerne skulle underkaste seg ett hundre og femti prosent alt han sa og gjorde. De sluttet naturligvis å skrive til hverandre etter bruddet. Brevene, korrespondansen stammer fra den tida da filosofen ennå beundret komponisten og omvendt.

■ Uvennskapet – den skjellsettende personlige motsetning mellom skapende